

Omgaan met de eikenprocessierups: *Bestrijding en samenwerking*

Introductie

In dit infoblad informatie over nieuwe en bestaande methoden voor de bestrijding van de eikenprocessierups en het belang van samenwerking hierin.

Ecologie eikenprocessierups

De eikenprocessievlinder is een warmtegevoelige soort en komt oorspronkelijk uit Midden- en Zuid Europa. Een vrouwtjesvlinder zet in de zomer haar eitjes af, meestal aan de zuidzijde van eikenbomen. In totaal legt een vlinder 30-200 eitjes in regelmatige langwerpige eipakketjes; de pakketjes worden goed gecamoufleerd met een laag haren van het achterlijf. De overwintering vindt plaats in dit eistadium. Vervolgens (meestal) rond april komen de eitjes uit en doorloopt de eikenprocessierups zes larvale stadia. Het precieze moment van uitkomen en de duur van de verschillende stadia is afhankelijk van de temperatuur; in een warm voorjaar ontwikkelen de rupsen zich sneller. Vanaf de 3de verveling zijn de haren van de rups zeer irriterend voor huid en ogen. Na elke verveling komen er meer brandharen bij; één rups heeft zo'n 700.000 brandharen. Deze 'schieten' ze vooral af wanneer ze verstoord worden. Eikenprocessierupsen vreten vooral aan de zomereik (*Quercus robur*) maar komen ook voor op andere eikensoorten, of bij gebrek aan voedsel op berk, beuk of Amerikaanse vogelkers. De rupsen eten systematisch een blad op tot aan de bladnerf.

De brandharen zijn gevaarlijk voor mens en dier en veroorzaken een allergische reactie. De haren hebben weerhaken met een irriterende stof. Mogelijke effecten zijn pijn, jeuk, roodheid, zwellingen, ontstekingen. Effecten op de huid kunnen 2 weken aanhouden maar verdwijnen dan weer. Komen de brandharen in de ogen of luchtwegen, dan kan er blijvend letsel optreden zoals blindheid of longproblemen.

V.l.n.r.: eikpakketjes, eikenprocessierupsen bij elkaar, één eikenprocessierups

Voorkomen

Sinds 1991 is het aantal meldingen van de eikenprocessierups sterk gegroeid, maar ook voor die tijd was de soort al aanwezig in ons land, zij het in mindere mate. De soort is nu landelijk aanwezig, niet meer alleen in laanbeplantingen maar ook in bossen en andere natuurgebieden. Mogelijke oorzaken van deze stijging in de laatste jaren zijn een toename van de monocultuur, verspreiding via de handel en een gebrek aan habitat voor natuurlijke vijanden zoals andere insecten en vogels.

Bestrijdingsmethoden

Welke manieren zijn er eigenlijk, om de eikenprocessierups tegen te gaan en waar moet je op letten? Als eerste; persoonlijke beschermingsmiddelen bij het bestrijden van de eikenprocessierups zijn belangrijk. Wat hierbij nodig is is een overdrukmasker, waterdichte handschoenen, stof- en waterdichte wegwerpvoveralls en laarzen. De bestrijding van de rups kan op verschillende manieren gebeuren. Zowel mechanisch als biologisch.

Mechanische methoden zijn:

- zuigen en verbranden; dit is de meest voorkomende methode. Met deze methode wordt alles verwijderd en blijven geen restanten over.
- branden van de rupsen; is arbeidsintensief
- zuigen en begraven; begraven is niet wenselijk, indien toch hiervoor gekozen wordt moet een kuil gemaakt worden van minimaal 1,5-2 m diep die vervolgens 6-8 jaar ontoegankelijk blijft.
- plukken; met een spuitbus wordt spray over het nest heen gespoten, waarna het pakket in zijn geheel in een zak wordt afgevoerd.



Biologische methoden van bestrijding zijn onder andere;

- spuiten met bacteriën, het nadeel hiervan is dat de bacteriën ook andere rupsensoorten doden.
- spuiten met nematoden, dit is een relatief nieuwe bestrijdingsmethode; de nematoden zijn natuurlijke vijanden van de rupsen, niet schadelijk voor water-organismen en leven slechts kort in de bomen. Later uitkomende rupsen hebben er geen last van. De nematoden dringen binnen via natuurlijke openingen waarna de rups sterft. Deze methode wordt o.a. in Drenthe met succes toegepast.
- inzetten van natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups; van belang hierin is de rol van bloemrijke bermen.



Aangepaste boomvernevelaar voor bestrijding met nematoden.
Timmerman Groenvoorzieningen, Dieverbrug (foto Silvia Hellingman)

De rol van bloemrijke bermen

In Nederland leven ongeveer 17.500 soorten insecten, veel van deze insecten zorgen ervoor dat anderen onder controle gehouden worden. Door het gebruik van breedwerkende gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw bestaat het risico dat juist de 'opruimers' zelf opgeruimd worden en er plagen ontstaan. Analoog aan het inzetten van natuurlijke vijanden voor de bestrijding van plagen in de landbouw is het wellicht ook mogelijk om dit principe in te zetten voor de bestrijding of beheersing van de eikenprocessierups. Belangrijk hierbij is de aanwezigheid van bloeiende bloemen, al vanaf het vroege voorjaar, en schuilplaatsen voor de natuurlijke vijanden. Het uitkiezen van de juiste bloemenmengsels (vroegbloeiend + nazomer, meerjarig, inheems) en het zaaien hiervan in wegbermen *kan* een bijdrage leveren aan het verkleinen van de populatie van de eikenprocessierups. Dit kan weer zorgen voor een besparing op structurele kosten, voorkomen van gezondheidsklachten en, door de aanleg van bloemenranden, een positieve uitstraling voor burgers en een aantrekkelijke leefomgeving voor vlinders, bijen etc.

Samenwerking

Samenwerking is belangrijk bij het onder controle houden van de eikenprocessierups. Een gemeente kan als boombeheerder aansprakelijk worden gesteld voor schade door de eikenprocessierups. Door samen te werken en gezamenlijk maatregelen te nemen kan het probleem van de eikenprocessierups beheers-

baar blijven. Wanneer gemeenten hetzelfde systeem gebruiken is het mogelijk om inzicht te krijgen waar bij de buurgemeenten nesten zijn. In de provincie Drenthe vervult Landschapsbeheer Drenthe hierin een coördinerende rol als koepel en hebben zij ook contact met de provincie over deze problematiek.

Digidis

Landschapsbeheer Drenthe heeft onderzoek gedaan naar een geschikt systeem voor de registratie van de eikenprocessierups, en het systeem Digidis, onderdeel van Digitree, bleek het beste te voldoen. Digitree is een registratiesysteem voor boomveiligheid en boomonderzoek. Digidis is speciaal ontwikkeld voor het registreren van de eikenprocessierups; meldingen van de eikenprocessierups van meerdere gemeenten worden gebundeld en komen samen in één systeem. Gemeenten kunnen zelf bepalen wie toegang heeft tot welke gegevens; er zijn verschillende gradaties van machtigingen mogelijk. Het is bijvoorbeeld mogelijk voor een aannemer om te zien waar de eikenprocessierups bestreden moet worden, en aan te geven wanneer dat gebeurt is.

Onderzoek

In 2011 is het Eikenprocessiestation in Dieverbrug geopend met als doel de ontwikkeling van de rupsen volgen in verschillende soorten eiken. Aan de hand van de ontwikkeling kan ook de biologische bestrijding worden ingezet. In het proefstation zijn eipakketjes uit verschillende delen van Nederland verzameld. Daarnaast wordt het proefstation gebruikt voor educatie en training voor epr inspecteur.



Meer informatie

Deze veldwerkplaats heeft plaatsgevonden op 28 mei 2013 bij Timmerman Groenvoorzieningen. Sprekers: Frans van Alebeek (WUR), Silvia Hellingman (Biocontrol), Gert-Jan Dieters & André Effting (Landschapsbeheer Drenthe) en Michiel de Bresser (Digidis).

Websites: www.eikenprocessierups.info;
www.vwa.nl/onderwerpen/plantenziekten-en-plagen/dossier/eikenprocessierups;
www.bloeiendbedrijf.nl

De veldwerkplaatsen worden georganiseerd in opdracht van het Bosschap, met een bijdrage van het Colland Fonds. Meer achtergrondinformatie is te vinden op www.veldwerkplaatsen.nl.

Tekst: Petra Schmitz (Bosgroep Zuid Nederland)

Beeld: Frans van Alebeek, Silvia Hellingman, Petra Schmitz

